

Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai kirendeltségének kezelésében 9. Csíkszereda város iratai

A város közigazgatási szerveitől, hivatalaitól, hatóságaitól ránk maradt iratanyag sorsa elválaszthatatlan az azt létrehozó intézmények sorsától. Hányattatásból pedig kijutott, az utóbbi száz évben például két nagyobb megrázkódtatás is érte Csíkszeredát és annak intézményeit: 1916-ban és 1944-ben. Mindkét alkalommal idegen csapatok szállták meg a várost, amelyek elől szekéren, vonaton, lóháton, gyalog menekült a lakosság és vitte féltett értékeit. A polgárok sorsában volt kénytelen osztozni az irattár is, amelynek fontosabb, értékesebb darabjai ezen alkalmakkor Magyarországra kerültek, ahol aztán nagyobb részük elpusztult vagy szétszóródott, kisebb részük pedig talán még lappang valahol, magánkézben vagy közgyűjtemény részeként.¹ És akkor még nem esett említés a korábbi évszázadok török-tatár betöréseinek és szabadságharcainak pusztításairól. Természetesen iratpusztulás békéidőben is történhetett, leginkább az irattárolás alapvető feltételeinek hiánya miatt.

Ilyen előzmények mellett érthető, hogy a ROL csíkszeredai kirendeltségének kezelésében lévő Csíkszereda városi levéltár legrégebbi darabjai mindössze a 19. század derekáról valók, és 1945-ig meglehetősen hiányosak. A korábbi időszakhoz képest, a magyar adminisztráció négy évéből több irat maradt, bár, hogy mekkorák lehetnek a veszteségek és a hiányzó levéltárrészek, azt megbecsülni nagyon nehéz.

A több mint egy évszázadot lefedő iratanyagot a levéltár munkatársai két leltárba sorolták, amelyek egyben a fond két állagának felelnek meg: a 239-es leltár tartalmazza a Polgármesteri Hivatal iratait (1859–1952), míg a 240-es számú a Városi Néptanács iratait (1951–1968).

A **Polgármesteri Hivatal iratai** közül a legrégebbi levéltári egység az 1859–1877-es időszakra vonatkozó regiszter, *Csíkszereda telkeinek osztályzati kivonata*, amely névsoros kimutatást tartalmaz a kor csíkszeredai földbirtokosairól.² A 19-20. század fordulójának irataiból említést érdemelnek a jogbiztosító iratok: adásvételi szerződések³, építkezési engedélyek, tervrajzok, térképek (az utóbbiak már a két világháború közötti időszakból)⁴, kisiparosok és kereskedők működési engedélyei⁵. A két világháború közötti időszak várostörténetéhez szolgálnak adalékot a Polgármesteri Hivatal személyzetének hiányosan fennmaradt bérlistái, amelyekből többé-kevésbé rekonstruálható a korszak városvezetése és a hivatal apparátusa.⁶

A magyar adminisztráció idején született iratok közül érdeklődésre tarthat számot a képviselőtestület 1942. évi közgyűléseinek jegyzőkönyve⁷, továbbá azon iratsomók, amelyek Taploca és Somlyó községeknek a városhoz csatolásával⁸, a régi Hargita szálló építésével⁹, a hatóságok által körözött személyekkel foglalkoznak¹⁰, a városrendezésre, újtávításokra, építkezésekre, közművesítésre vonatkozó kérelmeket és dokumentációkat tartalmazzák¹¹, illetve a zsidó vagyron kezelésére vonatkoznak.¹² A háború utáni közvetlen időszakból leginkább a helyi magánvállalkozók, iskolák, egészségügyi intézmények bérlistái, továbbá személyzeti kérdésekre vonatkozó iratsomók maradtak fenn.

A fond nagyobbik részét a **Városi Néptanács iratai** teszik ki. Számos érdekes adalékot találhatunk a város háború utáni

életére nézve. Nagy és értékes anyag vonatkozik a régi kultúrház (Csíki Játékszín) építésére¹³, a városi park rendezésére¹⁴, és számos városrendezéssel kapcsolatos kérelem, műszaki dokumentáció, számadás, hivatali levelezés maradt fenn (lakóházak építése, javítása, bontása, újtávítási és közművesítési munkálatok, járdák építése stb.). Mindenik évből megtaláljuk a Városi Néptanács Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyveit és tevékenységi beszámolóit, valamint adókönyveket és költségvetéseket, illetve számos intézmény bérlistáit.

Az eredetileg 27,40 folyóméternyi iratot az egykori Állami Levéltár 1969 és 1986 között öt részletben vette át a Városi Néptanáctól, 1991-ben azonban – a földügyek rendezése céljából – a Polgármesteri Hivatal visszaigényelte a mezőgazdasági nyilvántartókat, így napjainkban a fondot 22 folyóméter irat alkotja.

A Polgármesteri Hivatal iratai között, a 13-as iratsomóban¹⁵ található az a terjedelmes – 1940–1943 között, tehát a magyar adminisztráció idején keletkezett – levelezés, amely **Victor Faroga**¹⁶ (1896–1961), a két világháború közötti időszak legmeghatározóbb csíkszeredai polgármesterének ügyére vonatkozik. Az egykori városatyáról mindeddig csak méltató szavak és értékelések hangzottak el, az előkerült iratok azonban némiképp árnyalják ezt az eleddig egyértelműen pozitív képet. Tizenegynéhány év leforgása alatt Farogának háromszor is dolga akadt a törvénnyel¹⁷, mindhárom esetben hűtlen kezelés és sikkasztás gyanúja merült fel ellene, azonban egyik esetben sem jutott az ügy a jogerős bírói döntés szakaszába. A meglévő iratanyag alapján nem lehet minden kétséget kizáróan Faroga ártatlansága vagy bűnössége mellett állást foglalni, nem is célozom az állásfoglalás, de jelen iratok is hozzátartoznak a róla alkotott – egyébként igen hiányos – képhez.

Részlet Éder ezredes, városi katonai parancsnok dr. Balogh Lajos ügyvédhez intézett utasításából¹⁸ (1940. október 14.): „... *Csíkszereda város katonai parancsnoka, figyelemmel arra, hogy Faroga Viktor volt csíkszeredai ügyvéd az ország területéről ki van utasítva és figyelemmel arra, hogy ellene a vagyronfelülvizsgálati eljárás a marosvásárhelyi kir. ítélőtábla előtt folyamatba van téve, elrendeli, hogy nevezettnek összes ingó és ingatlan vagyona, mely az ő birtokában vagy családjá birtokában található, vétessék zár alá, és ezen zár alá vétellel, valamint annak kezelése és felügyeletével Dr. Balogh Lajos csíkszeredai ügyvédet bízva meg.*”

Ennek megfelelően dr. Balogh 1940. október 18-án kiszállt a helyszínre, intézkedett és erről jelentést is terjesztett a város katonai parancsnokságához.¹⁹ Eszerint Faroga ekkorra már megszüntette a Szentlélek utcában lévő ügyvédi irodáját, ő maga és neje, László Aranka pedig a zár alá vétel idején a közeli László-kertészterületén lévő emeletes házban tartózkodott. Dr. Balogh lefoglalta a Faroga ügyvédnél talált különböző peres iratok anyagait, továbbá egy betétkönyvet is. A bútorokat és egyéb ingóságokat a ház földszinti szobájában lezárta és lepecsételte.

A Balogh-jelentés szerint Victor Faroga az alábbi ingatlanokkal rendelkezett: 1. két telke (összesen 450 négyszögölnyi terület²⁰) szerepelt a csíkszeredai telekkönyvekben; 2. egy lakóház a hozzá tartozó 1081 négyszögöles területtel („*ahol Faroga Viktor és családja lakott, és ahol az irodája volt*”), illetve egy 333 négyszögöles telek – mindkettő a zsögödi telekkönyvben; 3. társtulajdonosa volt egy 1444 négyszögöles taplocai területnek²¹; rendelkezett egy 181 négyszögölnyi területtel a taplocai Nagyrétben; 4. a csicsói telekkönyvben szerepelt egy 165 négyszögöles „*villahely Hargita fürdőn, mely Faroga Viktorné László Aurelia nevéén áll*”, illetve egy 121 négyszögöles villahely Faroga Victor nevéen; 5. a tusnádi telekkönyvben egy 143 négyszögöles villa-telek.

Ezenkívül a jelentés megnevez egy „*belsőség céljaira alkalmas*”, megközelítőleg 3 hold kiterjedésű szántóbirtokot („*a Szentléleki út mellett, a temető végénél*”), amelyet Czáka Béla csíkszeredai mézáróstól vásárolt, de amelyet még nem telekkönyveztetett a saját nevére.

Dr. Balogh fontosnak tartja megjegyezni: „*magánosok és ismerősök közölték azt is, hogy más ingatlanai is vannak itt a város és környékén, melyeket megvásárolt, de még nem telekkönyveztetett a saját nevére, vagy ha átíratatta a vevőről, azt nem a saját neve, hanem más bizalmas ismerőse vagy rokona nevére eszközölte. ... Közvetlen tudomásom van arról is, hogy Faroga Viktornak villahelye van a Gyilkostó telepsorán is.*” Beszámol továbbá azon értesüléseiről is, miszerint Faroga csendestárs a Petrol benzinkerak és -forgalmazó cégben.

Dr. Daradics Félix ügyvéd által Faroga Victor az ellene foganatosított vagyoni zárlatot egy hatáskörrel nem bíró hatóság részéről elkövetett túlkapásnak minősítette, és követelte személyes javainak, továbbá a Balogh-féle jelentésben nem szereplő 210 ezer lejes lefoglalt készpénzösszegnek a visszaszolgáltatását is, mely értékek átvételére sógornőjét, László Máriát hatalmazta meg. Faroga beadványának az ügyészség helyet adott.

Részlet a csíkszeredai Királyi Ügyészség határozatából²² (1941. augusztus 8.): „... *Faroga Viktor és neje László Aranka romániai lakosok ellen folyamatba tett nyomozást a Bp. 101. §. 1. pontja alapján megszüntetem. ... Indokolás: ... A román törvényhozásban is teljesen külön álló vagyonszerzési eljárást a magyar jog nem ismeri* [kiemelés tőlem – B. Z.], és mivel más bünvádi eljárás nincs nevezettek ellen, a további eljárást a Bp. 101. §-ának 1. pontja alapján meg kellett szüntetni, annál is inkább, mert a kifejezetten biztosítási végrehajtás foganatosítására irányuló kérelemben eljárni a végrehajtási eljárásról szóló törvény szerint a polgári hatóság illetékes.”

Részlet a csíkszeredai királyi ügyésznek Szász Gerő polgármesterhez küldött leveléből²³ (1941. szeptember 20.): „... a

kir. ügyészség tekintettel arra, hogy Faroga Viktor ellen semmiféle büntetőeljárás nincs folyamatban, a legnagyobb valószínűség szerint, illetve azon a címen, hogy büntetőeljárás nem indított be, a törvény rendelkezései szerint feloldó határozatot fog hozni. Tagadhatatlan, hogy a katonai parancsnokság annak idején a bűnügyi zárlat elrendelésével egyidejűleg elmulasztotta a feljelentést is megtenni [kiemelés tőlem – B. Z.] *a volt polgármester ellen vagyon hűtlen kezelése, illetve sikkasztás büntette miatt. Ezen mulasztás folytán Faroga Viktor ellen mai napon semmiféle eljárás folyamatban nincs. Félő, hogy a vagyonszerzési ügyben sem lehet semmiféle kedvező eredményt elérni, mivel a magyar törvények szerint a vonatkozó román törvénynek megfelelő törvényes rendelkezés nincs.*

A fentiekre való tekintettel, mivel véleményem szerint az ügyek mai állása mellett egyáltalában nem lehet remélni, hogy a Faroga Viktor ténykedései folytán a várost ért károsodások orvoslást nyerhetnének, tisztelettel javaslom, hogy Faroga Viktor ellen feljelentés beadását szíveskedjék elrendelni, vagyon hűtlen kezelése, sikkasztás büntette miatt, mivel a tudomásomra jutott dolgokból arra a véleményre jutottam, hogy nevezett a fenti bűncselekményeket a város terhére elkövette.

Hogy a feljelentés megfelelő adatokkal legyen alátámasztva és abban meghatározott dolgokra hivatkozhatunk, tisztelettel kérem szíveskedjék elrendelni mindazon iratcsomók elővételét, melyeknél feltételezhető, hogy visszaélés történt, hogy azok alapján módomban álljon a feljelentést megfelelő formában elkészíteni.”

Túloldal: „*Irattáros! Kért iratcsomókat az ügyész úrnak sürgősen átadni. Szász*”

Más kézzel: „*Irattáron nem találtam a kért iratokat. 1941. október 25.*”

Csíkszereda város címeres pecsétjének vörös viaszlenyomata 1840-ből²⁴

Úgy látszik, a javaslat nyomán Szász Gerő polgármester új eljárás kezdeményezett Faroga ellen, ennek emléke lehet az alábbi beadvány:

Szász Gerő polgármester beadványa a csíkszeredai Királyi Ügyészséghez²⁵ (1943. október 20.): „... *Faroga Viktor elleni vagyonszerzési eljárást még 1940. évben a román megszállás ideje alatt fensőbb hatósági utasításra indult meg. Annak idején Csíkszereda város akkori vezetősége az ügyre vonatkozó összes igazoló iratait illetékes helyre felterjesztette, úgy hogy azok mai napon a vonatkozó iratoknál fekszenek. Annak idején a vizsgálat akkori állása szerint semmi olyan bűncselekmény nem nyert igazolást, amely bünvádi eljárás tárgyát képezhetne volna, habár azok elkövetésének nyomós gyanúja állott és áll mai napon is fenn, mivel szinte hihetetlen, hogy becsületes úton a hivatalnoki fizetésből olyan rövid idő*

Csíkszereda város címeres pecsétjének füstös lenyomata 1855-ből, Dávid Elek főbíró kézjegyével²⁶

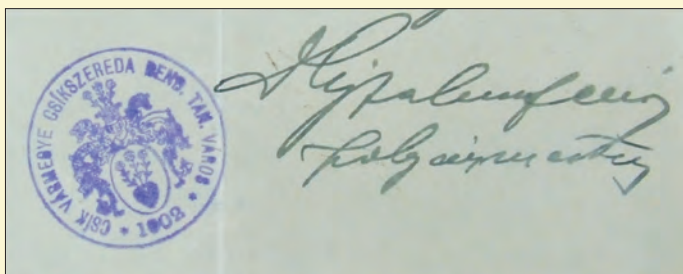
alatt olyan hatalmas vagyon szülessen, mint amilyennel Faroga Viktor rendelkezett polgármestersége idején.

Köztudomású volt, hogy Faroga Viktor a város által vállalatba adott mindennemű közmunkából a maga részét a vállalkozóktól megkapta, legtöbb esetben olyan formában, hogy a vállalkozónak csendes társaként szerepelt, s így saját üzleti érdekeivel szemben a város érdekét mindenben háttérbe szorította, azáltal is, hogy a tényleges értéknél a vállalati összegek jóval nagyobbat tettek ki. Ennek igazolására hivatkozunk a csíkszeredai kir. járásbíróság P5207/1941 sz. iratcsomójában elfekvő bizonyítékokra, ahol a kihallgatott tanúk igazolták, hogy Faroga Viktor a Bitumen céggel közös számlára /:mint csendes társ:/ végeztette a város gyalogjáróinak javítását, s ezáltal jogtalan vagyoni haszonra tett szert.

Ettől függetlenül Faroga Viktor ellen a város tulajdonát képező Rakottyási erdő egyik vágterének eladásánál elkövetett szabálytalanságok miatt még román megszállás ideje alatt a csíkszeredai ügyészségnél Olteanu Gustav akkori polgármester feljelentést tett, mely az akkori szokásnak megfelelően feledésbe ment.

Annak igazolására, hogy Faroga Viktor a tűzoltó-öntözőgép vásárlásánál, a gyalogjárók javításánál, kivetett adók jogtalan törlesztésért kapott megvesztegetési összegek elfogadásával, Imre Elek csíkszeredai lakostól vásárolt kert vételárának megállapításánál, valamint sok más esetben a várost anyagilag súlyosan megkárosította... A többek között megjegyezzük, hogy a Ganztól Faroga Viktor mint polgármester a jóindulat megnyerése céljából rendes havi fizetést kapott, nyilvánvalóan nem ellenszolgáltatás nélkül, mely csak a város kárára mehetett.”

Csíkszereda város címeres bélyegzőjének lenyomata 1910-ből, dr. Újfalusi Jenő polgármester kézjegyével²⁷

Az ügy további fejleményeire vonatkozóan az iratcsomó nem tartalmaz adatokat, úgy látszik, a kivizsgálás megfeneklett. Érdekes, hogy több városi hivatalnok is úgy nyilatkozott, hogy nem tud Farogával kapcsolatosan törvénybe ütköző cselekményekről. Indítékaikat – ennyi idő elteltével – már csak találgatni lehet.

F 59 Csíkszereda város iratai (évkör: 1859–1968; mennyiség: 1015 levéltári egység, 22,00 fm.; leltárszámok: 239, 240; magyar és román nyelvű iratok)

Bicsok Zoltán

1. Apafi Mihály fejedelem 1670. évi kiváltságlevele 2010-ben került vissza Csíkszeredába. Balázs András, Csíkszereda város egykori pénztárnoka 1944 őszén Magyarországra menekült, a hagyatékában lévő oklevelet örökösei adományozták a Csíki Székely Múzeumnak.
2. A 274-es számú regiszter. A továbbiakban – ha nincs feltüntetve a fond száma és neve – az egyedül álló iratszám az **F 59 Csíkszereda város iratai** fond valamely egységére vonatkozik.
3. Az 1863–1940 közötti ingatlan-adásvételeket több levéltári egység is dokumentálja, így az 1-es és 3-as számú iratok.
4. A 276-os számú regiszter, a kiadott építkezési engedélyek nyilvántartója az 1913–1940 közötti időszak építkezéseire vonatkozik. Sajnos ekkorra már vége felé járt a nagy építkezések kora Csíkszeredában, mely korról viszont nem maradt fenn hasonló nyilvántartás. 1940 előtti építkezésekre vonatkoznak a 4, 7, 9–12-es számú iratok is.
5. Az 5-ös számú iratcsomó az 1914–1940 közötti periódusra, míg a 275-ös regiszter az 1907–1941 közötti időszakra vonatkozik, a 288–290-es számú regiszterek pedig az utóbbi folytatásaként 1944-ig követik a helyi kisiparosok és kereskedők működését. Ezekből megtudhatjuk, hogy mely családok alkották az államosítás előtt a város társadalmának gerincét.
6. A 6-os, 8-as, 14-es számú iratcsomók, illetve a 277-es, 282-es, 283-as, 287-es számú regiszterek.
7. A 294-es regiszter.
8. Az 50-es iratcsomó.
9. A 34-es és 60-as iratcsomók.
10. A 13-as iratcsomó.
11. A 19-20, 23, 26, 35–38, 46, 55, 61, 63-64, 71-es számú iratcsomók.
12. A 72-es iratcsomó.
13. Az 1956/11–38, 1957/20–34, 1959/52, 1961/25–28, 1968/12-es iratcsomók.
14. Az 1958/14-15, 23, 1965/27-es iratcsomók.
15. Az iratcsomó leltári megnevezése: A magyar hatóságok által körözött személyek.
16. Victor Faroga Csíkszereda város élén viselt tisztségei: **aljegyző** (1920. július 1. – 1921. december 31.), **jegyző** (1922. január 1. – szeptember 30.), **főjegyző** (1922. október 1. – 1926. március 31.), **polgármester** (1926. április 1. – 1929. december 31. és 1933. január 1. – 1938. január 17.), **az Ideiglenes Bizottság elnöke** (1930. január 1. – 1931. június 30. és 1932. július 1. – december 31.). 13-as iratcsomó, 114-es lap.
17. Úgy tűnik, hogy 1931 júliusa és 1932 júliusa között az Ideiglenes Bizottság elnökségéből fel volt függesztve, mely időszakban az illető tisztséget Gustav Olteanu látta el. Olteanu feljelentése nyomán kivizsgálás indult Victor Faroga, Szopos Gáspár és Dóczi János ellen, melyet azonban 1932. szeptember 17-én a csíkszeredai törvényszék megszüntetett. Uo. 108-as lap.
18. Hiteles másolat. Uo. 74. lap.
19. Uo. 79–81. lap.
20. Területmérték, a hold kisebb egysége. 1 négyszögöl = 3,596651 m² = 0,03596 ár.
21. A szóban forgó terület tulajdonképpen a Lempert Lipót-féle petróleumlerakat területe, aki a telekkönyv szerint a másik társtulajdonos.
22. 13-as iratcsomó, 132. lap.
23. Uo. 173. lap.
24. F 27 Csíkszerék iratai, CCXXXV/34.
25. Uo. 52-53. lap.
26. F 68 Csíksomlyói-csíkszeredai cs. k. kerületi biztosság iratai, CLXXII/17, 67. lap.
27. F 59 Csíkszereda város iratai, 1/81. lap.